

daktilo1984

Dünya Endekslerinde Türkiye - II

Derleyen:

D84 Araştırma ve Analiz Birimi

Bülten, Haziran 2023

Avrupa
Birliği **sivil**
düşün

Dünya Endekslerinde Türkiye - II

Global düzeyde alanında uzman sivil toplum kuruluşları ve akademik birimlerin hazırladığı endeksler, tüm dünyada ülkeleri belirli alanlarda ölçüp değerlendirerek sıralamalar yaparlar. Bu tür endeksler, ilgili alanda ülkelerin dünya çapındaki yerini görmek, ülkeleri birbirleri ile karşılaştırmak ve her bir ülkenin yıllar içinde ne yönde ilerlediği ya da geri kaldığını tespit etmek için son derece yararlı veriler sunarlar. D84 Araştırma ve Analiz Birimi tarafından her ay hazırlanan endeks raporlarıyla Türkiye'nin farklı alanlarda dünyadaki durumunu ortaya koymayı hedefliyoruz. Bu amaç doğrultusunda Haziran ayında farklı endekslerden farklı verileri bir araya getirerek Türkiye'nin dünya üzerindeki yerinin bütüncül bir değerlendirmesini sunmaya başladık.

Türkiye'nin Modern Kölelik Karnesi

Kölelik kavramının günümüzde dahi kullanılıyor oluşu birçok modern insana oldukça tuhaf gelebilir. Kölelik her ne kadar 19. yüzyıl ve öncesi dönemde ortaya çıkan biçimlerinden farklı bir şekilde tezahür ediyor olsa da günümüzde modern kölelik formu içinde varlığını sürdürüyor. Modern kölelik, dünyanın her bölgesinde gündelik hayat içerisinde kendisini gösterse de modern dünyanın vitrininde gözden kaçan ve gizli tutulması başarılı bir olgu olarak önümüzde duruyor.

Modern kölelik kavramını tüm detaylarıyla anlamak için Küresel Kölelik Endeksi (Walk Free Global Slavery Index)'ni hazırlayan Walk Free Örgütü'nün websitesindeki geniş tanımı buraya alıyoruz:

“Modern kölelik, dünyanın her ülkesini etkileyen gizli bir suçtur. Hazır giyim, madencilik ve tarım dahil olmak üzere birçok sektörde ve ülke içinde yerinden edilmiş insanlar ve mülteciler için yerleşim yerlerine kadar birçok bağlamda tespit edilmiştir. Modern kölelik, tükettiğimiz gıdalardan satın aldığımız ürünlere kadar hepimizi etkilemektedir. Bu suçun meydana geldiği her yerde ele alınması ve ortadan kaldırılması herkesin sorumluluğudur. Modern kölelik, zorla çalıştırma, borç esareti, zorla evlendirme, kölelik ve kölelik benzeri uygulamalar ve insan ticareti gibi bir dizi özel yasal kavramı kapsamaktadır. Modern kölelik, yasalarda tanımlanmamış olsa da

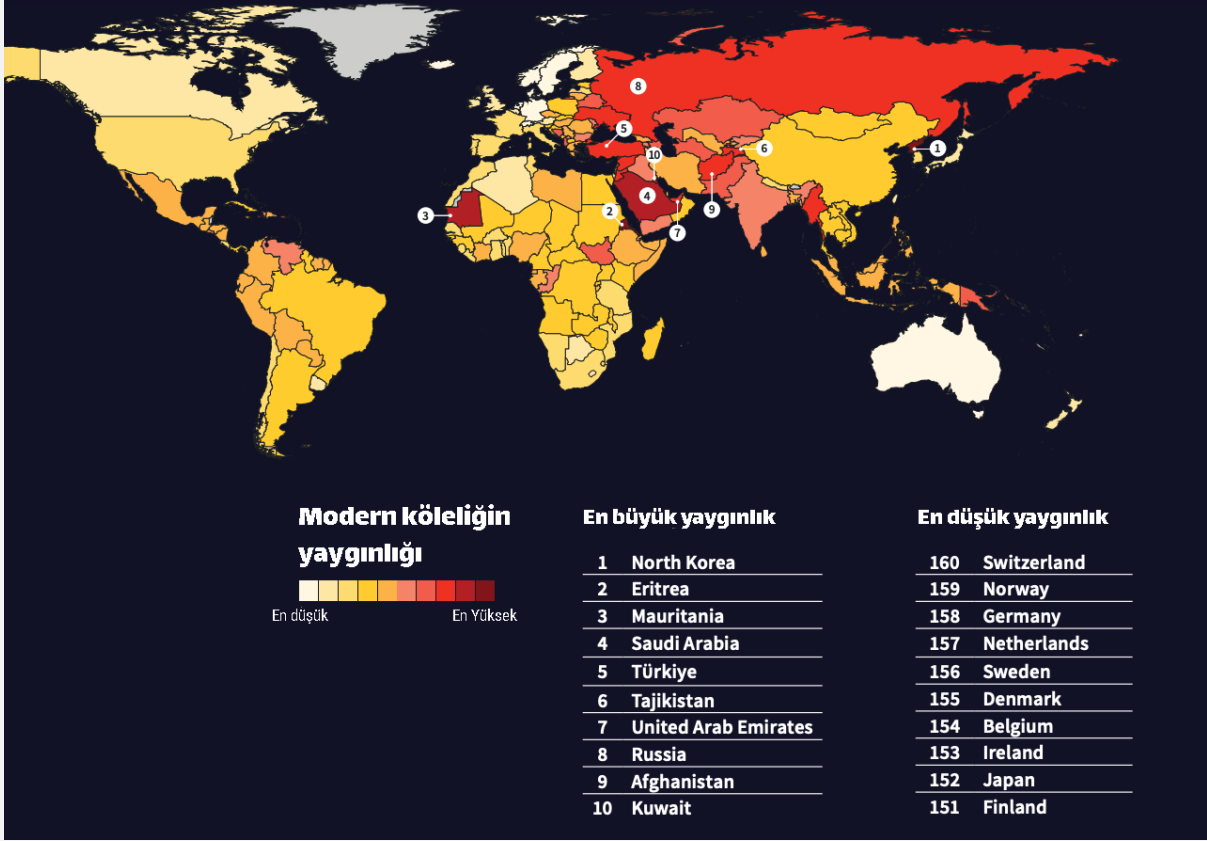
bu yasal kavramlar arasındaki ortak noktalara dikkat çeken bir şemsiye terim olarak kullanılmaktadır.

Esasen tehdit, şiddet, zorlama, aldatma ve/veya gücün kötüye kullanılması nedeniyle bir kişinin reddemediği veya ayırlamadığı sömürü durumlarını ifade eder. Göz önünde gizlidir ve dünyanın her köşesinde yaşamla derinden iç içedir. Her gün insanlar kandırılıyor, zorlanıyor ya da reddedemeyecekleri veya terk edemeyecekleri sömürücü durumlara zorlanıyor. Her gün, gizli insani maliyetin farkına varmadan üretmeye veya sunmaya zorlandıkları ürünleri satın alıyor veya hizmetleri kullanıyoruz.”

Walk Free küresel anlamda modern kölelik hakkında farkındalık oluşturmak ve bu sorunu çözmek amacıyla kurulmuş uluslararası bir sivil toplum örgütü. Bu doğrultuda her yıl ülkeleri modern kölelik bağlamında değerlendirdikleri bir endeks yayınlıyorlar. Küresel Kölelik Endeksi, 160 ülkeyi içine alıyor, 75 ülkede ulusal düzeyde temsili hane halkı anketleri yoluyla hayatta kalanlarla yapılan binlerce görüşmeye ve ulusal düzeydeki kırılma değerlendirmelerine dayanıyor. 2023 yılında yayınlanan endeks raporu, 2021 yılına kadar olan veriler ile oluşturulmuş, 172 sayfadan oluşuyor ve dünyanın modern kölelik açısından genel durumunu gösteren veriler ile başlıyor.

Endeks verilerine göre dünyada 50 milyon insan modern kölelik koşullarında yaşıyor. Bu rakam 2016'dan bu yana 10 milyon artmış. Kuzey Kore, Eritre ve Moritanya modern kölelik ile mücadele bağlamında en başarısız ülkeler. Birleşik Krallık, Avustralya ve Hollanda ise modern köleliğin engellenmesi hususunda en çok çaba gösteren ülkeler olarak ön plana çıkıyor.

Modern kölelik koşullarında yaşayan bu insanların 28 milyonu zorla çalıştırılma, 22 milyonu ise zorla evlendirilme nedeniyle bu kategoriye girmiş. Ayrıca 50 milyonun 12 milyonu ise çocuklardan oluşuyor. Modern köleliğin yaygınlığı bağlamında aşağıdaki tablo en yüksek ve düşük puan alan ülkeleri sıralıyor.

Yukarıda da görüleceği üzere Türkiye, modern kölelik uygulamaları bakımından dünyada en kötü 5. ülke konumunda. Türkiye ayrıca Hindistan, Çin, Kuzey Kore, Pakistan, Rusya, Bangladeş, Endonezya, Nijerya ve ABD ile birlikte dünyada tahmin edilen en geniş modern köle popülasyonuna sahip ülkeler arasında.¹

2023 Küresel Kölelik Endeksi'ne göre 2021 yılında Türkiye'de herhangi bir gün modern kölelik koşullarında yaşayan 1,3 milyon insan olduğu tahmin ediliyor. Bu sayı Türkiye'de her bin kişiden 15,6'sının modern köle olarak tanımlanabileceği anlamına geliyor. Bir önceki endekste dünyada 48. sırada yer alan Türkiye'nin 5 yıl içinde 41 sıra gerileyerek dünyada 5. sıraya Avrupa'da ise birinci sıraya yükselmesi, özellikle güvencesiz yaşayan ve zorlu çalışma şartlarında hayatlarını sürdüren sığınmacıların durumundan kaynaklanıyor.

¹ The Global Slavery Index 2023, <https://cdn.walkfree.org/content/uploads/2023/05/17114737/Global-Slavery-Index-2023.pdf>

Türkiye'nin Yeşil Ekonomi Karnesi

Dual Citizens 2010 yılında yeşil ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında toplumsal bilinci artırmak ve bu değerleri savunmak için kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür. Bu örgüt ilk Küresel Yeşil Ekonomi Endeksini (GGEI) 2010 yılında yayınlamış ve iklim değişikliğinin yaratacağı krizleri gündeme getirmeye çalışmıştır. Küresel Yeşil Ekonomi Endeksi bu alanda yayınlanan ilk endekstir. 2010 yılında yalnızca 27 ülkeyi inceleyebilen endeks, 2020 yılında son yayınlanan raporunda 160 ülkeyi ele almıştır.

Küresel Yeşil Ekonomi Endeksi 160 ülkenin yeşil ekonomi performansını 18 göstere üzerinden ölçmektedir. 2005'ten günümüze kadar her bir göstergede kaydedilen ilerleme ve her bir ülkenin mevcut performansı ile küresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için gereken performans arasındaki mesafe olarak üç farklı başlıkta ülkeleri sıralar.

Endeks dört temel boyutla tanımlanmaktadır: iklim değişikliği ve sosyal eşitlik; sektörün karbonsuzlaştırılması; piyasalar ve ESG (Environmental, Social and Governance) yatırımı; çevre sağlığı. Küresel Yeşil Ekonomi Endeksi; günümüzde politika yapıcılar, uluslararası kuruluşlar, ESG yatırımcıları ve şirketler tarafından ülkelerin yeşil ekonomi performansı ile kendi ticari veya kurumsal gündemleri arasındaki bağlantıları değerlendirmek ve anlamak için kullanılan, uluslararası alanda türünün en yaygın referans kaynağıdır.

2022 yılında yayınlanan son endekste Türkiye toplam değer açısından 160 ülke arasında 0.399 puan ile 140. sırada yer almaktadır. Endeksin temel aldığı ve yukarıda verilen 4 temel kriter üzerinden ülkelerin 2005-2020 yılları arasındaki ilerlemelerini ölçen alt endekste ise Türkiye 0.426 puan ile 130. sırada yer almaktadır. Bu sonuç Türkiye'nin yeşil ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma alanında belli oranda çaba sarf ettiğini göstermektedir.

Küresel Yeşil Ekonomi Endeksi, ülkelerin mevcut durumlarıyla endekste belirtilen 4 hedefe ulaşma noktasındaki mesafeleri için de ayrı bir alt endeks oluşturmuştur. Bu endekste ise Türkiye, 0.391 puan ile 136. sırada yer almaktadır.²

² Global Green Economy Index™ (GGEI),
<https://dualcitizeninc.com/global-green-economy-index/>

Türkiye'nin Yaşam Tarzı Karnesi

Nanny State Index (NSI) Avrupa'da yeme, içme, sigara ve elektronik sigara kullanımı alanlarında ülkelerin durumlarının sıralandığı bir endekstir. Girişim Mart 2016'da başlatılmış ve Avrupa çapında büyük bir medya başarısı elde etmiştir. Ekonomik İşler Enstitüsü'nde Yaşam Tarzı Ekonomisi Başkanı olan Christopher Snowdon tarafından Avrupa'nın dört bir yanından ortaklarla birlikte yönetilmektedir.

Nany State Endeksi üç ana kategoriden oluşmaktadır: alkol, nikotin ve diyet. Bu üç kategorinin her biri yüzde 33,3 oranında eşit ağırlığa sahiptir. Nikotin ise tütün ve e-sigara olarak ikiye ayrılmakta ve her biri eşit ağırlıkta, yani yüzde 16,7 oranında ağırlıklandırılmaktadır.

Her kategorinin bir dizi farklı kriteri vardır. Her bir kriter için puan verilmekte ve daha sonra bu puanlar birleştirilerek nihai puan olan 100'e ulaşılmaktadır. Endeks yalnızca tüketiciler üzerinde olumsuz etkisi olan politikalarla ilgilenmektedir. Bu politikalara, nispeten küçük rahatsızlıklardan ağır vergilere ve açık yasaklara kadar tüketicilerin ne ölçüde olumsuz etkilendiğini yansıtmak için farklı ağırlıklar verilir. Daha yüksek puan alan ülkeler daha az özgür, daha düşük puan alan ülkeler ise daha özgürdür³.

Paternalist politikalar tipik olarak bireyin yaşam kalitesini aşağıdaki yollardan bir veya daha fazlasıyla düşürür:

- Fiyatları yükseltmek (vergilendirme veya perakende tekelleri yoluyla)
- Tüketicilerin damgalanması
- Seçeneklerin kısıtlanması
- Tüketicileri rahatsız etmek (örneğin, ticaret saatlerini kısıtlanması)
- Bilginin sınırlandırılması (örneğin, reklam yasakları ile)
- Ürün kalitesinin düşürülmesi.

³ Nany State Index 2023, <https://nannystateindex.org/>

Nany State Endeksi, 2023

		Alkol (33.3)	Elektronik Sigara (16.7)	Yiyecek / içecek (33.3)	Tütün (16.7)	Toplam (100)	2021 Sıralaması	
en kötü	1	Türkiye	22.7	14	5.7	11.8	54.2	-
	2	Norway	18.1	13.9	0.7	10.6	43.3	1
	3	Lithuania	18.5	11.5	3	9.9	42.9	2
	4	Finland	15.4	10	1.3	9.9	36.6	3
	5	Hungary	2.7	10.6	10	12.3	35.6	4=
	6	Ireland	16.9	1.3	4.3	12.3	34.8	7
	7	Estonia	11.1	9.7	2.3	10	33.1	6
	8	Latvia	11	9.1	4	6.3	30.4	4=
	9	Poland	8.7	7.4	4.3	9	29.4	9
	10	Sweden	14.5	5.9	1	7.6	29	10
	11	UK	6.7	1.3	7	13.4	28.4	12
	12	Slovenia	7.4	7.7	1.3	10.8	27.2	14
	13	France	8.1	2.8	3	11.9	25.8	15
	14	Croatia	6.9	5.3	2.3	10.4	24.9	13
	15	Netherlands	4.7	7.1	0	10.3	22.1	18
	16=	Romania	4.6	5.3	0	12	21.9	16
	16=	Denmark	2.4	7.5	2.7	9.3	21.9	25
	18	Greece	3.1	8	0	10.7	21.8	11
	19	Portugal	4.4	7.6	1.6	7.6	21.2	17
	20	Cyprus	4.5	7.9	0	8.7	21.1	19
	21	Austria	5	6.2	0	7.2	18.4	20=
	22	Belgium	1.7	6	1	9.1	17.8	20=
	23	Malta	5.9	1.7	0	9.5	17.1	23=
	24	Bulgaria	3.9	1.8	0	11.1	16.8	22
	25	Slovakia	2.7	4.5	0	8.4	15.6	23=
	26=	Spain	2.9	3	0.7	8	14.6	27
	26=	Luxembourg	3.7	5.3	0	5.6	14.6	28
	28	Italy	3.6	2.7	0.7	7.4	14.4	26
	29	Czechia	2.5	1.7	0	8.9	13.1	29
en iyi	30	Germany	2.3	2.1	0	5.6	10	30

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Türkiye, Nany State Endeksi'nin yeme-içme, alkol ve tütün kullanımının özgürce gerçekleştirilmesi kriteri bağlamında 30 Avrupa ülkesi içerisinde en kötü durumdaki ülkedir. 2021'de endeks ölçümünde yer almayan Türkiye, 2022 verileriyle bu tabloya en kötü ülke konumunda girmiştir. Özellikle alkol tüketimi ve elektronik sigara kullanımının özgür olmaması açısından son derece yüksek puanlara sahiptir ve bu iki alanda 30 ülke arasında en kötü durumdadır. Türkiye, 30 ülke arasında tütün kullanma özgürlüğü açısından 6., yemek ve alkolsüz içecek tüketimi özgürlüğü bakımından ise 3. sırada yer alsa da toplam skor

bakımından en az özgür ülke olarak listede birinci sırada yer almaktan kurtulamamıştır.

Nany State Endeksi'nde Türkiye'nin aldığı bu kötü skor, Türkiye gibi turizmden yüksek gelirler elde etmeyi uman bir Akdeniz ülkesi için, özellikle ülkeyi ziyaret etmek isteyenler açısından, negatif bir tabloya işaret etmektedir. Türkiye Nany State Endeksi'nde de diğer birçok endekste görüldüğü üzere "özgür olmayan ülke" olarak sınıflandırılmaktadır⁴. Bu tablonun ortaya çıkmasında hükümetin politikalarının etkisi olmakla birlikte özellikle son 2 yılda görülen yüksek enflasyonun, insanların bu ürünlere ulaşmasını zorlaştırmasının da payı var.

Türkiye'nin Basın Karnesi

Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü (RSF) tarafından her yıl hazırlanan Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nin 21. sayısı, siyasi, sosyal ve teknolojik çalkantılarla bağlantılı büyük ve çoğu zaman radikal değişikliklere küresel çapta ışık tutuyor.

180 ülke ve bölgedeki gazetecilik ortamını değerlendiren ve 3 Mayıs Dünya Basın Özgürlüğü Günü'nde yayınlanan 2023 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'ne göre durum, 31 ülkede "çok ciddi", 42 ülkede "zor", 55 ülkede "sorunlu", 52 ülkede ise "iyi" veya "tatmin edici". Başka bir deyişle, gazetecilik ortamı her on ülkeden yedisinde "kötü" iken yalnızca üç ülkede tatmin edici.

Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde derlenen son on yılın istatistikî verileri, medya özgürlüğü, gazetecilerin özgürce görevlerini yapabilmesi ve gazetecilerin baskıya uğramaması bağlamında tüm dünyada ciddi bir geriye gidiş olduğunu ortaya koyuyor. Tüm dünyada birçok ülkede popülist siyaset anlayışı ve otoriter uygulamalarla şekillenen demokrasiden uzaklaşma olgusu bu bağlamda da kendini gösteriyor.

Örneğin, 2013 yılında Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nin 5 kriteri bağlamında değerlendirdiğimizde (İyi, Tatmin Edici, Problemlî, Zor ve Çok Ciddi) ülkelerin yüzde 14.4'ü iyi durumdayken bu oran, 2023 yılında 4.4'e düşmüştü. Aynı şekilde 2013 yılında ülkelerin yüzde 11.1'i çok ciddi kötü durumdayken bu rakam, 2023 yılında yüzde 17.2'ye yükselmiş.

⁴ Nany State Index 2023, Türkiye Country Profile, <https://nannystateindex.org/turkey-2023/>

2021’de bulunduğu 153’üncü sıradan geçen yıl 149’uncu sıraya yükselen Türkiye, 2023 endeksinde, özellikle Kürt gazetecilere yönelik toplu tutuklamalar ve medya özgürlüğünü tehdit eden sosyal faktörler nedeniyle 16 sıra birden gerilemiş oldu. Bu düşüşte seçim yılının etkileri ve dezenformasyon yasasının yarattığı koşullar da etkili olmuş görünüyor.

Türkiye, 2002 yılında 99. sırada kendine yer bulduğu sıralamada 2016’da 151, 2017’de 155, 2018 ve 2019’da 157’nciliğe kadar gerilemişti. 2020’de 154, 2021’de 153, geçen yıl da 149’uncu sırada gösterilmişti. Bu yıl Türkiye’nin 165. sıraya gerilemesi, bu endekste elde ettiği en düşük skoru gösteriyor.

Türkiye ayrıca 2023 endeksinde Tacikistan ve Hindistan ile birlikte “problemlili” kategorisinden “zor” (oldukça kötü) kategorisine düşen 3 ülkeden biri oldu. Bu duruma sebep olarak gazetecilerin gözaltına alınması, tutuklanması ya da haklarında açılan davalar sebep olarak gösterilmiş. Türkiye’nin Rusya’nın bir sıra altında, Mısır, Irak, Yemen, Honduras ve Suudi Arabistan’ın da hemen üstünde yer aldığını belirtelim.

Son olarak Türkiye için hazırlanmış ülke profiline değerlendirerek bitirelim. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi ülkelerin basın özgürlüğü durumunu 5 farklı kategori altında puanlandırıyor. Bu kategoriler: Siyasi Gösterge, Ekonomik Gösterge, Hukuki Gösterge, Sosyal Gösterge ve Güvenlik Göstergesi.

Türkiye’nin son yıllarda otoriterleştiğini öne süren rapor, medya kuruluşlarının yüzde 90 oranında iktidar kontrolünde olduğunu belirtiyor. 2023 Mayıs ayında yapılan seçimlere giden süreçte medya ve sosyal medya özgürlüğü üzerinde artan bir devlet baskısı olduğunu iddia ediyor. Gazetecilerin yasal baskılara maruz kaldığının ve

birçok gazeteciye dava açıldığının belirtildiği raporda, Türkiye’de Erdoğan döneminde oluşan ekonomik düzenin de muhalif medyayı baskı altına almak için bir araç olarak kullanıldığını vurguluyor.

Sosyal açıdan özellikle dini figürlerin eleştirilmesinin (kadın gazetecilerin eleştirilerinin daha da tepki çektiği vurgulanmış) sosyal medya linçlerine sebep olduğunun altı çizilmiş. Güvenlik bağlamında ise 2019 yerel seçimlerinden bu yana şiddete uğrayan gazeteciler olduğu belirtilmiş. Bu saldırıların genelde iktidarı destekleyen aşırı milliyetçi gruplar tarafından gerçekleştirildiği de raporda vurgulanan olgular arasında yer alıyor ⁵.

Genel Değerlendirme

D84 Araştırma ve Analiz Birimi olarak hazırladığımız endeks bültenlerinin bu ikinci sayısında dört endeks üzerinden Türkiye’nin dünyadaki durumunu ve kendi içinde bu kriterler bağlamında yaşadığı değişimi ortaya koymaya çalıştık. Bu endeksler Türkiye’nin son yıllarda sosyo-ekonomik anlamda yaşadığı gerilemeyi kendi kriterleri bağlamında ortaya koyarken tüm düşüşlerin siyasal zeminin otoriterleşme yönüne kaydığını da ortaya koyuyor.

Küresel Kölelik Endeksi Türkiye’de çalışan kesimlerin bir kısmının ve özellikle de sığınmacıların yaşam koşullarının modern kölelik düzeyinde sürdüğünü gösteriyor. Hem ekonomik kriz hem de kontrolsüz göçün sonucu olan bu durum yeni hükümetin acilen çalışma koşullarında ciddi bir programla iyileştirmeler yapmasının elzem olduğunu ortaya koyuyor.

Nany State Endeksi de otoriterleşen ve ekonomik krizin insanların tüketim alanındaki özgürlüğünün kısıtlandığını gösteriyor. Küresel Yeşil Ekonomi Endeksi, Türkiye’nin dünya ülkeleri içerisinde yeşil ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında zayıf bir karneye sahip olduğunun altını çiziyor; Türkiye’nin yeşil ekonomi alanında daha çok atacağı adım var. Son olarak Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi de bu alanda son yıllarda yaşanan çok ciddi bir düşüşe işaret ediyor.

Tüm bu verilerin gösterdiği üzere Mayıs seçimlerinde tekrar kazanarak iktidarını sürdüren Erdoğan yönetiminin ciddi bir yapısal reform hamlesi ile yeni dönemde

⁵ Dünya Basın Özgürlüğü Raporu, Türkiye Ülke Profili, <https://rsf.org/en/country-t%C3%BCrkiye>

birçok alanda eksiklerini gidermek için çaba sarf etmesi gerekiyor. Özellikle ekonomide yaşanan sıkıntıların giderilebilmesi için özgürlükler ve hukukun üstünlüğü gibi prensipler hayati önem taşıyor. Otoriter uygulamalardan vazgeçilmesi ve demokrasi adına yeni söylemler geliştirmesi gereken hükümet üzerine düşeni yaparsa tüm bu endekslerde Türkiye'nin daha iyi bir konuma gelmesi zor olmayacaktır.

Kaynaklar

- The Global Slavery Index 2023,
<https://cdn.walkfree.org/content/uploads/2023/05/17114737/Global-Slavery-Index-2023.pdf>
- Global Green Economy Index™ (GGEI),
<https://dualcitizeninc.com/global-green-economy-index/>
- Nanny State Index 2023, <https://nannystateindex.org/>
- Dünya Basın Özgürlüğü Raporu, Türkiye Ülke Profili,
<https://rsf.org/en/country-t%C3%BCrkiye>

Avrupa
Birliği **sivil
düşün**

Bu bülten Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğın sorumluluğu tamamiyla Daktilo1984'e aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.